

TALOUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 6/1998 vp

Valtioneuvoston tiedonanto Suomen osallistumisesta euroalueeseen

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 3 päivänä maaliskuuta 1998 lähettäessään valtioneuvoston tiedonannon 1/1998 vp Suomen osallistumisesta euroalueeseen käsiteltäväksi suureen valiokuntaan samalla määrännyt, että talousvaliokunnan on annettava asiasta lausunto suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- alivaltiosihteeri Johnny Åkerholm ja finanssineuvos Ilkka Kajaste, valtiovarainministeriö
- johtokunnan jäsen Matti Vanhala, Suomen Pankki
- toimitusjohtaja Matti Sipilä, Suomen Pankkiyhdistys
- toimitusjohtaja Arto Ojala, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto
- johtaja Claes von Ungern-Sternberg, Metsäteollisuus ry
- toimitusjohtaja Harri Malmberg, Metalliteollisuuden Keskusliitto
- tutkimusekonomisti Seppo Toivonen, Suomen Yrittäjät
- toimitusjohtaja Guy Wires, Kaupan Keskusliitto

- ekonomisti Peter Boldt, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK
- ekonomisti Matti Koivisto, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK
- tutkimuspäällikkö Olli Saariaho, Akava
- varatoimitusjohtaja Tarmo Korpela, Teollisuuden ja Työntantajain Keskusliitto
- jaostopäällikkö Jouko Nieminen, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK
- johtaja Harri Koulumies, Palvelutyöntajat
- ylijohtaja Reino Hjerpe, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
- tutkimusjohtaja Kari Alho, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos
- toimitusjohtaja Vesa Vihriälä, Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos
- johtaja Jukka Pekkarinen, Palkansaajien tutkimuslaitos
- erityisasiantuntija Leena Piekkola, Suomen Kuntaliitto
- ekonomisti Martti Luukko, Suomen Kuluttajaliitto
- professori Seppo Honkapohja
- tutkimusjohtaja Matti Pohjola.

VALTIONEUVOSTON TIEDONANTO

Tiedonannossa pyydetään, että eduskunta ottaa kantaa Suomen osallistumiseen 1 päivänä tammikuuta 1999 käynnistyvään euroalueeseen.

Valtioneuvosto katsoo, että osallistumalla euroalueeseen alusta alkaen Suomi turvaa parhaiten vakaan talouskehityksen jatkumisen sekä maamme mahdollisuudet vaikuttaa ympäristömme ja Euroopan kehittämiseen.

Käsitellessään keväällä 1997 talous- ja rahaliittoa koskevaa valtioneuvoston selontekoa

eduskunta edellytti saavansa valtioneuvostolta selvityksiä eräistä talousvaliokunnan lausunnossa 5/1997 vp sekä suuren valiokunnan mietinnössä 2/1997 vp tarkemmin eritellyistä kysymyksistä. Valtioneuvosto on ennen tiedonannon antamista toimittanut eduskunnalle pyydytetyt selvitykset, jotka osaltaan tukevat valtioneuvoston tiedonannossa selostettua hallituksen kantaa. Selvitykset on lueteltu tämän lausunnon liitteenä.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Kysymys talous- ja rahaliitosta sekä rahapolitiikasta yleensä on ollut yhtenä keskeisimpänä kysymyksenä esillä, kun eduskunta on vuodesta 1990 lähtien määritellyt Suomen suhtautumisen Euroopan yhdentymiskehitykseen. Kun eduskunta syksyllä 1994 käsittelee hallituksen esitystä Suomen liittymisestä Euroopan unioniin, kysymys talous- ja rahaliitosta oli esillä tavalla, joka on syytä palauttaa mieleen tilanteessa, jossa vietään päätökseen silloin alkanut päätöksenteko.

Hallituksen esityksessä Suomen liittymisestä Euroopan unioniin tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä (HE 135/1994 vp) Euroopan talous- ja rahaliittoa koskevat yleis- ja yksityiskohtaiset perustelut (Nide I, s. 71—77; 407—423) lähtivät siitä, että Suomi oli sitoutunut talous- ja rahaliittoa koskeviin Euroopan yhteisön perustamissopimuksen VI osaston määräyksiin. Esityksen mukaan hallitus katsoi silloisessa poliittisessa tilanteessa, että siirtyminen talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen tulisi toteutumaan perustamissopimuksen sanamuodon mukaisesti, johon ei sisälly mitään jäsenvaltion omasta tahdosta riippuvaa liittymismenettelyä.

Talousvaliokunta katsoi esityksestä antamassaan lausunnossa (TaVL 6/1994 vp, s. 5/II—6/I) että osallistuminen talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen riippui yksinomaan kulloisenkin

jäsenmaan halusta ja kyvystä täyttää lähentymiskriteerit. Kriteerit sinänsä vastaavat niitä tavoitteita, joiden saavuttamista valiokunta piti välttämättömänä työllisyyden ja talouden elvyttämiseksi Suomessa. Liittyminen Euroopan talous- ja rahaliittoon toisi sitä uskottavuutta ja vakautta, joka on edellytyksenä työpaikkoja luovien investointien saamiseksi maahamme. Sitoutuminen talous- ja rahaliiton tavoitteisiin oli valiokunnan käsityksen mukaan näyttänyt alentavan niihin osallistuvissa maissa markkinakorkoja ja siten edistävän työllisyyttä ja talouden elpymistä. Lama oli osoittanut, että markan jousto ei edistä työllisyyttä eikä turvaa palkkatasoa.

Hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä (UaVM 9/1994 vp s. 21/II—22/I) ulkoasiainvaliokunta totesi, että Suomen osalta rahaliiton hyväksyminen on Maastrichtin sopimuksen muiden määräysten tavoin ollut edellytyksenä liittymissopimuksen synnylle.

Eduskunta hyväksyi sittemmin ulkoasiainvaliokunnan mietinnössä olevan ponnin, jonka mukaan ”Suomen liittymisestä rahaliiton kolmanteen vaiheeseen päätetään aikanaan eduskunnassa hallituksen erillisen esityksen perusteella, jolloin hallituksen on arvioitava Suomen osallistumista mm. mietinnössä mainittujen seikkojen valossa”. Mietinnössä mainitut seikat koskivat kansan- ja valtiontalouden valmiuksia osallistua ilman tasapainohäiriöitä talous- ja rahaliittoon.

Talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen liittyvä kansallinen sekä Euroopan unionin sisäisen valmistelu on vuodesta 1996 lähtien ollut toistuvasti käsiteltävänä eduskunnassa valtiopäiväjärjestyksen 4 a luvun mukaisina asioina (mm. E 3/1996 vp; E 82/1996 vp; E 115/1996 vp; E 43/1997 vp; U 68/1996 vp). Talousvaliokunta on osallistunut näiden asioiden käsittelyyn antamalla lausuntoja.

Valtioneuvoston toukokuussa 1997 antaman talous- ja rahaliittoa koskevan selonteon johdosta antamassaan lausunnossa (TaVL 5/1997 vp) valiokunta tarkasteli rahaliiton vaikutusta talouden tehokkuuteen ja vakauteen, finanssipolitiikkaan, työllisyyteen ja hyvinvointivaltion säilyttämiseen, alueelliseen kehitykseen ja työmarkkinoihin sekä tärkeimpien talouden sektoreiden toimintaedellytyksiin. Selonteko perustui valtioneuvoston asettaman asiantuntijatyöryhmän toimittamaan laajaan tutkimusaineistoon, joka oli toimitettu eduskunnalle. Valiokunta päätyi lausunnossaan seuraaviin johtopäätöksiin.

”Mikrotalouden tehokkuushyödyt ovat kaikkien saatujen selvitysten mukaan yhteisvaluuttaan liittymisestä aiheutuvia kustannuksia suuremmat. Talouden vakautta koskeva tarkastelu johtaa johtopäätökseen, että kytkentä Euroopan taloudeltaan vakaisiin ydinmaihiin vähentäisi Suomen taloutta lähes pysyvästi vaivannutta epävakautta. Rahapolitiikan osalta on katsottava, että Suomi tulisi rahaliiton ulkopuolellakin harjoittamaan samanlaista politiikkaa kuin mihin se osallistuisi talous- ja rahaliiton jäsenenä. Suomi olisi kuitenkin rahaliiton ulkopuolella alttiimpi spekulatiivisille hyökkäyksille rahan arvoa vastaan. Myös finanssipolitiikassa olisi tarve ylläpitää kestävä rahoitusasema niin rahaliitossa kuin sen ulkopuolellakin. Rahaliitossa kuitenkin rahapolitiikan suurempi uskottavuus markkinoilla lisäisi jossain määrin finanssipolitiikan liikkumavaraa. Saadun selvityksen perusteella ei ole mahdollista esittää alueellista kehitystä, hyvinvointivaltion kehittämistä, työllisyyttä ja työmarkkinoita koskevia rahaliiton puolesta tai sitä vastaan puhuvia näkökohtia. Asiantuntijakuulemisessa teollisuuden, pk-yritysten, pankki- ja vakuutussektorin ja kuluttajien edustajat ovat päätyneet myönteiseen arvioon talous- ja rahaliitos-

ta”. Valiokunta piti tärkeänä, että eduskunnalle toimitettaisiin vielä lisäselvityksiä eräistä asiantuntijatyöryhmän mietinnössä mainituista asioista.

Selonteon käsittelyn jälkeen valtioneuvosto on toimittanut eduskunnalle kaksikymmentäyksi asiantuntijaselvitystä. Selvitykset koskevat muun muassa julkisten hyvinvointipalvelujen tulevaisuutta Suomessa, rahapolitiikan välineiden työllisyysvaikutuksia, tulonjakopolitiikan tulevaisuutta EMUssa, eläkejärjestelmien tulevaisuutta, alueellisia tuloeroja ja maatalouselinkeinon asemaa EMUssa.

Talousvaliokunnalla ei ole syytä tarkistaa vuosi sitten tekemäänsä arviota euroalueeseen siirtymisen myönteisistä vaikutuksista Suomen talouteen.

Talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen siirtymistä koskevaa päätöstä on edeltänyt poikkeuksellisen pitkä ja syvälinen poliittinen keskustelu sekä eduskunnassa että yhteiskunnassa yleensäkin. Suomen eduskunnalla on historiansa aikana tuskin koskaan ollut käytettävissään yhtä laajaa ja monipuolista tutkimukseen perustuvaa tietoa aineista yksittäisen päätöksenteon pohjana. Poliittinen päätöksenteko merkitsee vastuun ottamista vaikeista valinnoista, kun asiantuntijalausuntojen päätelmät ovat ristiriitaisia. EMU-asiassa on valiokunnan mielestä nyt edetty vaiheeseen, jossa on siirryttävä valmistelusta poliittiseen päätöksentekoon.

Euroalueen toteutuminen

EMU-ratkaisun sisältö

Euroopan unionin päätöksentekomenettely siirryttäessä talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen on selostettu valtioneuvoston tiedonannossa. Asiallisesti kysymys on siitä, että Euroopan unionin neuvostoon kokoontuneet valtion- ja hallitusten päämiehet tekevät valtiovarainministerien neuvoston esityksestä päätöksen niistä EU:n jäsenvaltioista, jotka täyttävät kolmanteen vaiheeseen siirtymisen edellytykset. Päätös tehdään kunkin maan osalta erikseen määränemistöllä. Päätöksessä todetaan, kuinka hyvin kyseinen valtio on saavuttanut perustamissopi-

muksessa asetetut lähentymiskriteerit. Valtion- ja hallitusten päämiesten päätös sisältää kuitenkin myös poliittista harkintaa, jota ohjaa viime kädessä päätökseen osallistuvan valtion sitoutuminen Maastrichtin sopimuksessa sovittuihin Euroopan yhdentymistavoitteisiin.

Myös Suomi tulee osallistumaan EU:n neuvoston päätökseen paitsi omasta niin myös muiden jäsenvaltioiden osallistumisesta euroalueeseen.

Talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen siirtymisen asiiasältö on määritelty Euroopan yhteisön perustamissopimuksessa, eikä siitä käydä nyt neuvotteluja. Perustamissopimuksen mukaan euroalueeseen osallistuvien valtioiden va- luutat kytketään toisiinsa kiintein vaihtokurs-

sein. Euroopan keskuspankki aloittaa toimintansa. EKP saa yksinomaisen rahapoliittisen toimivallan euroalueella. EKP siis päättää euron ulkoisesta arvosta ja korkopoliitikasta. EKP voi antaa jäsenvaltioita ja kansalaisia sitovia määräyksiä muun muassa luottolaitosten vähimmäisvarannoista sekä tilastoinnista.

Kolmannen vaiheen alkaminen ei perustamissopimuksen sanamuodon mukaan vaikuta jäsenvaltioiden finanssipoliittiseen itsenäisyyteen. Verojen, julkisten menojen ja julkisen velan sääntely pysyvät jäsenvaltioiden sisäisinä asioina. Perustamissopimuksen mukaan finanssipoliitikasta tulee kuitenkin yhteisön yhteistä etua koskeva asia, jos jonkin maan finanssipoliitikasta aiheutuu haittaa muille jäsenvaltioille.

Talous- ja rahaliiton (EMU) lähentymiskriteerien toteutuminen EU-maissa

	Inflaatio Vuosikeskiarvo, % 1997	Korkotaso	Julkinen sektori			Vaihtokurssi osallistuminen ERMiin
			Liiallinen alijäämä neuvoston päätökset	Vaje ² % BKT:sta 1997	Bruttovelka ²	
EMU-kriteeri ¹	2,7	8,0		3,0	60,0	
Saksa	1,5	5,6	kyllä	2,7	61,3	kyllä
Ranska	1,3	5,6	kyllä	3,0	58,0	kyllä
Italia	1,9	6,9	kyllä	2,7	121,6	kyllä
Iso-Britannia	1,9	7,1	kyllä	1,9	53,4	ei
Espanja	1,9	6,4	kyllä	2,6	68,3	kyllä
Alankomaat	1,9	5,6	ei	1,4	72,1	kyllä
Belgia	1,5	5,8	kyllä	2,1	122,2	kyllä
Itävalta	1,2	5,7	kyllä	2,5	66,1	kyllä
Ruotsi	1,8	6,6	kyllä	0,4	76,6	ei
Tanska	2,0	6,3	ei	-0,7	64,1	kyllä
Suomi	1,2	6,0	ei	0,9	55,8	kyllä
Portugali	1,9	6,4	kyllä	2,5	62,0	kyllä
Kreikka	5,4	9,9	kyllä	4,0	108,7	ei
Irlanti	1,2	6,3	ei	-0,9	67,0	kyllä
Luxemburg	1,4	5,6	ei	-1,7	6,7	kyllä

Lähde: Euroopan komissio

¹ Inflaatio: Kuluttajahintojen nousu saa olla enintään 1,5 prosenttiyksikköä nopeampi kuin hintojen nousu yhteisön kolmessa alhaisimman inflaation maassa. Lähentymiskriteerien arviointiin käytetään yhdenmukaistettuja kuluttajahintaindeksejä.

Korkotaso: Pitkäaikainen korko (valtion obligaatio) saa ylittää enintään kahdella prosenttiyksiköllä kolmen hitaimman inflaation maan korkotason.

² Jäsenmaiden helmikuussa ilmoittamat luvut.

Lähentymiskriteerit

Talous- ja rahaliittoa koskeva kysymyksenasettelu on muuttunut ratkaisevasti kevään 1997 jälkeen. Kun käsiteltiin valtioneuvoston silloista selontekoa, oli perusteltu syy epäillä useiden unionin jäsenvaltioiden mahdollisuuksia täyttää EMU:n kolmannen vaiheen edellytyksenä olevia talouden lähentymisehtoja. Jäsenvaltioiden toimittamien talouden tunnuslukujen mukaan ne ovat kyenneet merkittäväällä tavalla vahvistamaan kansan- ja julkistalouksiaan. Suomen ratkaisu koskee siten nyt liittymistä euroalueeseen, johon todennäköisesti kuuluu alusta asti yksitoista jäsenvaltiota.

Jäsenvaltioiden kansallisten rahayksikköjen vaihtoarvot ovat Euroopan valuuttajärjestelmään osallistuvissa maissa pysyneet valuuttakurssimekanismeissa (ERM) määrättyjen vaihteluvälien sisällä. Kreikan drakma on liittynyt valuuttakurssijärjestelmään 16.3.1998. Kreikan hallituksen tavoitteena on maan liittyminen euroalueeseen lähivuosina. Irlannin punnan keski kurssi ERM-järjestelmässä on tarkistettu ylöspäin, tarkistus heijastaa Irlannin vahvaa talouskasvua. Suomen markan ulkoisen arvon tarkistamiseen ei ole ilmennyt erityistä tarvetta. Euroalueeseen todennäköisesti liittyvän yhdentoista maan rahayksikköjen vaihtokurssit ovat saavuttaneet tasapainon, joka mahdollistaa niiden kiinnittämisen EMU:n kolmannen vaiheen alkamispäivänä.

Hintavakaus on kaikissa unionin jäsenvaltioissa Kreikkaa lukuun ottamatta ollut selvästi parempi kuin lähentymiskriteeri edellyttäisi.

Jäsenvaltioiden korkotasot ovat lähentyneet toisiaan. Niissä valtioissa, jotka valtioneuvoston arvion mukaan todennäköisesti osallistuvat euroalueeseen sen alkamisesta lähtien, ero jäsenvaltioiden pitkäaikaisten obligaatioiden ylimmän ja alimman koron välillä on kaventunut 1,3 pro-

senttiyksikköön. Valiokunta huomauttaa kuitenkin, että vastaavaa lähentymistä ei ole tapahtunut EMU-kriteereihin kuulumattomissa lyhyissä koroissa, jotka tammikuussa 1998 vaihtelivat Suomen 3,2 prosentista Italian 6,9 prosenttiin, todennäköisen 11 maan euroalueen keskiarvo oli 4,4 prosenttia.

Julkisen sektorin alijäämä on kaikissa jäsenvaltioissa Kreikkaa lukuun ottamatta kyetty vähentämään perustamissopimuksessa olevan kolmen prosentin viitearvon alle. Sen sijaan valtion bruttovelan kansantuoteosuus ylittää useissa jäsenvaltioissa selvästi 60 prosentin rajan. Euroopan komissio sekä EU:n neuvosto valvovat perustamissopimuksessa säännellyn liiallisten alijäämien menettelyn kautta sitä, että jäsenvaltioiden julkisen rahoituksen kestävyys vaikuttavat, julkisen sektorin vajetta ja valtionvelan kansantuoteosuutta kuvaavat tunnusluvut perustuvat yhdenmukaiseen tilinpitoon. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että osa valtionmenojen vähennyksistä saattaa johtua sinänsä tarpeellisten rakenneinvestointien lykkäämisestä.

Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 108 artiklassa edellytetty kansallisen lainsäädännön mukauttaminen talous- ja rahaliiton kolmannen vaiheen vaatimuksiin muun muassa kansallisen keskuspankin itsenäisyyden osalta on Ranskaa lukuun ottamatta kaikissa jäsenvaltioissa joko toteutettu tai toteutuu lähikuukausina. Suomessa eduskunta hyväksyi uuden Suomen Pankkia koskevan lain 20.3.1998.

Jäsenvaltioiden kehitystä 1990-luvulla leimannut alhainen talouskasvu on menneen vuoden aikana kääntynyt nousuun. Sen sijaan työttömyys on pysynyt vaikeana, joskin työllisyystilanne on uusimpien tietojen mukaan talouskasvun ansiosta alkanut helpottua.

Työttömyysaste 1997, %

EU	B	DK	D	GR	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK
10,7	9,5	6,1	9,7	9,6	20,9	12,5	10,2	12,1	3,7	6,3	4,4	6,4	14,0	10,2	7,1

Lähde: Eurostat

Euroalueen laajuus

Edistyminen lähentymisehtojen saavuttamisessa muuttaa ratkaisevalla tavalla Suomen EMU-ratkaisun kysymyksenasettelua. Euroalue tulee toteutumaan laajana ja sellaisista valtioista koostuvana, joiden kansantalous ja valtiontalous luovat hyvän perustan yhteisen valuutan vakaudelle. Vuosi sitten esitetyt arviot, jotka liittyivät yhtäältä suppeana toteutuvan euroalueen unionin yhtenäisyyttä heikentävään vaikutukseen ja toisaalta lähentymisperusteiden tulkinallisen vesittämisen kautta saavutetun laajan euroalueen uskottavuuteen ja sisäiseen koheesioon, ovat menettäneet ajankohtaisuuttaan.

Kevään 1997 jälkeen myös Iso-Britannia on muuttanut suhtautumisensa euroalueeseen. Työväenpuolueen hallitus pitää mahdollisena, että maa liittyy euroalueeseen seuraavien, viimeistään vuonna 2003 pidettävien vaalien jälkeen.

Suomen vienti todennäköisen euroalueen 10 maahan oli 54,4 miljardia markkaa vuonna 1996. Vienti Ruotsiin, Isoon-Britanniaan, Tanskaan ja Kreikkaan oli samana vuonna yhteensä 35,4 miljardia markkaa.

Yhteisen valuutan käyttöönotosta saavutettava hyöty on sitä suurempi, mitä useampia maita voi osallistua euroalueeseen yhteisvaluutan vakautta vaarantamatta. Valiokunta katsoo, että julkaistujen talouden tunnuslukujen valossa Suomen on syytä pyrkiä siihen, että mahdollisimman moni Euroopan unionin jäsenvaltio osallistuu euroalueeseen alusta lähtien.

Vaikutukset Suomen kansantalouteen

Valiokunta katsoi vuosi sitten antamassaan lausunnossa, että saatavana oleva tieto euroalueeseen siirtymisen vaikutuksista kansantalouteen tukee näkemystä, että liittyminen on Suomelle edullisin ratkaisu. Valiokunnan näkemys ei ole muuttunut vuosi sitten lausutusta muuten, kuin että useimpien jäsenvaltioiden täyttäessä lähentymisehdot, euroalueen laajuuden ja vakauden yhteen sovittamiseen liittyvä epävarmuus on poistunut.

Valuutanvaihdon sekä valuuttakurssiriskeiltä suojautumisen kustannusten poistuminen korvaa kansantaloudelle moninkertaisesti ne kustannukset, jotka euron käyttöönotto aiheuttaa.

Varsinainen makrotaloudellinen hyöty eurosta liittyy sen tuomaan vakauteen. Suomessa epävarmuus markan ulkoisesta arvosta, hintavakaudesta sekä näihin liittyvä korkea korkotaso ovat koko sotien jälkeisen ajan haitanneet talouden kehitystä. Sitoutuminen vakaaseen valuutan arvoon sekä kestäväan julkistalouden rahoitukseen on vuodesta 1995 alentanut korkoja Suomessa ensimmäisen kerran keskieurooppalaiselle tasolle. Tämä on taloushistoriassamme mullistava saavutus. Sen vaikutukset ovat näkyvissä talouden voimakkaana kasvuna ja nyt vihdoin nopeasti parantuvana työllisyytenä.

Korkotason aleneminen johtuu valiokunnan käsityksen mukaan euron käyttöönottoa koskevista ennako-odotuksista. Siten euroon siirtymisen ei välttämättä tuo lisää alennusta korkoihin, mutta se voi varmistaa vakaa, alhaisen korkotason säilymisen.

Euron käyttöönottoa koskevassa keskustelussa on syytä pitää erillään ne talouspoliittiset valinnat, jotka johtuvat talous- ja rahaliiton ehdoista ja ne, jotka olisivat tarpeellisia myös ilman lähentymispolitiikkaa. EMU-kriteerejä on moitittu monista niistä valtion menojen leikkauksista, jotka ovat laman aikaisessa Suomessa olleet välttämättömiä. Valiokunta muistuttaa kuitenkin, että kriteerit vastaavat niitä tavoitteita, joiden saavuttaminen on joka tapauksessa välttämätöntä työllisyyden ja talouden elvyttämiseksi Suomessa.

Hintojen ja palkkojen läpinäkyvyys sekä veroharmonisointi

Suomessa hintataso laski EU-jäsenyyden ensimmäisenä vuonna merkittävästi. Hintataso Suomessa on silti edelleen Tanskaa ja Ruotsia lukuun ottamatta muissa jäsenvaltioissa vallitsevaa tasoa korkeampi. Hintatason eroa ei voi selittää pelkästään arvonlisäverokannalla ja valmisteveroilla, sillä esimerkiksi Irlannissa ja Italiassa arvonlisävero on suurin piirtein suomalais-tasoa, mutta hintataso runsaan viidenneksen alempi. Joidenkin alojen, mm. autonmyynnin osalta tiedetään, että valmistajat antavat korkean verotuksen maissa ylimääräisiä alennuksia jakeluyhtiöille, mikä osittain tasoittaa hintaeroja. Sisämarkkinoilla myöskään erilaiset tuo-

tantokustannukset eivät voi selittää hintaeroja. Osa erosta voi selittyä kuluttajien ostotottumuksilla, esimerkiksi kotimaisten tuotteiden suosimisella tai suhtautumisella merkkituotteisiin. Kun Suomen hintatasoa ei kuitenkaan voi selittää pelkästään kulutustottumuksilla, on pääteltävissä, että muun muassa kaupan keskittyminen vaikuttaa puutteellisen hintakilpailun sekä hinnanmuodostuksen huonon läpinäkyvyyden kautta hintatasoa korottavasti.

Eroja jäsenvaltioiden hintatasoissa voi pitää luonnollisina, sikäli kuin ne kuvastavat erilaisia

kulutustottumuksia tai poikkeavaa taloudellista tilannetta. Euron käyttöönotto ei tältä osin tuo muutosta. Yhteinen valuutta tulee kuitenkin helpottamaan hintavertailuja eri jäsenvaltioiden välillä. Hintojen parempi vertailtavuus lisää paineita Suomen hintatason alentamiseen. Kurssiriskiä poistumisen seurauksena kuluttajat sekä uudet yrittäjät voivat käyttää hyväkseen hintaerojen antamia mahdollisuuksia, mikä myös auttaisi alentamaan Suomen hintatasoa.

Talous- ja rahaliiton vaikutuksia kuluttajien asemaan on pidettävä myönteisinä.

Hintataso (Suomi = 100) ja yleinen arvonlisäverokanta (%) EU:n jäsenvaltioissa 1997

	FIN	L	IRL	GR	P	DK	S	A	B	NL	E	UK	I	F	D
Hinta-	100	86	80	74	62	113	106	94	89	88	72	97	77	95	94
taso															
ALV	22	15	21	18	17	25	25	20	21	17,5	16	17,5	19	20,6	15

Lähde: OECD, Euroopan komissio

Verotus säilyy talous- ja rahaliiton kolmannessa vaiheessa kansallisesti päätettävänä asiana. Tavaroiden verotukseen, siis arvonlisä- ja valmisteveroihin, yhteinen valuutta tulee kuitenkin vaikuttamaan. Nämä verot suoritetaan yhteisön lainsäädännön mukaan yleensä siinä maassa, missä tuote myydään loppukäyttäjälle eli käytännössä vähittäismyyjän kotimaassa. Kun hintojen vertailtavuus paranee, tämä koskee myös verollista hintaa. Varsinkin arvokkaiden ja korkeasti verotettujen tuotteiden osalta

voi odottaa kuluttajien käyttävän hyväkseen maiden välisiä eroja hinnoissa ja verotuksessa. Tämä voi lisätä paineita verokantojen yhtenäistämiseen. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että alkoholijuomien maahantuontia Suomeen koskeva poikkeusjärjestely todennäköisesti päättyy lähivuosina. Myös henkilöautojen kaupan esteet unionin jäsenvaltioiden välillä ovat pitkään olleet Euroopan komission mielenkiinnon kohteena.

Veroaste EU-maissa 1996

FIN	S	DK	NL	B	E	IRL	UK ¹	I	A	GR ¹	L	P	F	D
48,2	51,9	51,9	43,9	46,6	33,7	33,6	35,3	43,5	44,1	41,4	44,0	33,4	45,7	38,2

¹: GR ja UK 1995

Lähde: Tilastokeskus

Tulojen ja voittojen perusteella kannettujen verojen osuus verokertymästä (%), 1994

FIN	S	DK	NL	B	E	IRL	UK	I	A	GR	L	P	F	D
40,9	42,4	60,3	27,5	37,4	27,7	40,2	35,7	34,7	24,8	20,5	38,4	26,1	17,7	29,4

Lähde: Tilastokeskus

Myös ansiotulojen verotus vaihtelee suuresti eri jäsenvaltioiden välillä. Merkittävää ansiotulojen verotuksen lähentymistä ei liene odotettavissa lähivuosina. Lähentymispaineita tasoittanee eurooppalaisen työvoiman melko alhainen liikkuvuus, joka on yhteydessä mm. kieli- ja kulttuurieroihin.

Ansiotuloverotuksen vertailut ovat yleensä koskeneet progressiivisen tuloverotaulukon ylimpiä tuloluokkia. Valiokunta katsoo kuitenkin, että kansantalouden oleelliset ongelmat liittyvät alimpien tuloluokkien eurooppalaisittain varsin ankaraan verotukseen. Kaikkein korkeimpien tulojen saajilla on yleensä parhaat mahdollisuudet vaikuttaa tulojensa määräytymiseen ja esimerkiksi niiden jakautumiseen ansio- ja pääomatuloihin. Lisäksi korkeimmat palkat maksetaan yleensä työstä jonkin yrityksen palveluksessa; mahdolliseen veropakoon vaikuttavat viime kädessä yritysten toimintamahdollisuudet eikä yritysjohtajien verotus.

Suomalaisen verotuksen varsinainen ongelma eurooppalaisessa yhdentymisessä liittyy sen työllisyysvaikutuksiin. Työvoiman palkkaamiseen liittyvät välittömät ja välilliset kustannukset vaikeuttavat työpaikkojen luomista sitä enemmän, mitä alhaisempi on yksittäisen työpaikan rahallinen tuottavuus. Ansiotyössä olevien ankara verotus yhdistettynä edelleen jatkuvaan asuntojen niukkuuteen ja korkeaan hintatasoon merkitsee, että valtaosalla Suomen kansasta on eurooppalaisissa vertailussa huomattavasti alempi elintaso kuin talouden tunnuslukujen perusteella vaikuttaisi perustellulta. Verotuksella on sekä suora vaikutus kotimaiseen kulutuskysyntään että epäsuora vaikutus yritysten palkkakustannuksiin ja kilpailukykyyn.

Euroalueen toteutuminen ei valiokunnan näkemyksen mukaan tule sinänsä vaikuttamaan nimellispalkkojen tasoon Suomessa. Vaikutusta on sen sijaan talouden maailmanlaajuisella integroitumisella, jonka seurauksena työstä maksettava palkka enenevästi noudattaa yksittäisen yrityksen tuottavuuden kehitystä. Tämä talous- ja rahaliitosta riippumaton kehityssuunta voi kasvattaa tuloeroja sekä Euroopan valtioiden välillä että niiden sisällä. Yhteinen valuutta lisää palkkojen vertailtavuutta, mikä edistää työmarkkinaratkaisujen avoimuutta.

Vientiteollisuuden kilpailukyky

Yhtenä euroon siirtymisen ongelmana on esitetty, että Suomelle tärkeiden vientimaiden Ison-Britannian, Ruotsin ja Tanskan jääminen euroalueen ulkopuolelle vaikuttaisi Suomen vientiteollisuuden kilpailukykyyn, etenkin kun Ruotsi on samalla myös metsäteollisuudessa keskeinen kilpakumppani.

Valiokunta huomauttaa, että Iso-Britannia, Ruotsi ja Tanska ovat sitoutuneet samankaltaiseen rahapolitiikkaan kuin euroalueen valtiotkin. Tanska on liittynyt ERM-järjestelmään, mikä merkitsee, että Tanska noudattaa euromaiden rahapolitiikkaa voimatta kuitenkaan osallistua päätöksentekoon sen sisällöstä.

Suomen ja Ruotsin suhteellista kilpailukykyä koskevien näkemysten keskeinen asema talouspoliittisessa keskustelussa on perua ajoilta, jolloin Suomen taloudellinen menestys oli lähes yksinomaan metsäteollisuuden varassa. Metsäteollisuus ei kuitenkaan ole vuosiin ollut Suomen vientikaupassa suurin yksittäinen sektori. Paperi- ja puutavarateollisuuden osuus viennistä oli 1996 yhteensä 30,7 prosenttia, kun metalli- ja koneiteollisuuden osuus oli 42,4 prosenttia. Ruotsin viennistä metsäsektorilla (15 %) on vielä pienempi suhteellinen merkitys. Metsäteollisuuden viennin jalostusasteen nousu on vähentänyt alan suhdanneherkkyyttä. Myös metsäteollisuusyritysten kansainväliset omistusjärjestelyt merkitsevät, että yritysten suhteellinen kilpailukyky on entistä monitahoisempi kysymys.

Ajatus, että Ruotsi käyttäisi devalvaatiota keinona teollisuutensa kilpailukykyyn vahvistamiseen on käytännölle vieras. Rahoituskustannusten osuus kaiken teollisuuden, myös Ruotsin metsäteollisuuden, hinnanmuodostuksesta on niin suuri, että kruunun arvon epävakaudesta johtuva korkeampi korkotaso mitätöisi monin kerroin devalvaation tuoman mahdollisen kilpailuhyödyn. Ruotsin kruunun vakauteen liittyvä epävarmuus heijastuu jo nyt korkoihin. Pitkät korot ovat Ruotsissa 0,6 prosenttiyksikköä Suomen korkoja korkeammat. Lyhyissä koroissa ero on vielä suurempi, kolmen kuukauden markkinakorko oli 18.3.1998 Suomessa 3,42 % ja Ruotsissa 4,61 %.

Talouden tunnusluvut viittaavat tätä kirjoitet-
taessa pikemminkin Ruotsin kruunun ulkoisen
arvon vahvistamista koskevaan paineeseen.

Ruotsin ulkomaankauppaa harjoittava teolli-
suus tulee saadun tiedon mukaan valtaosaltaan
siirtymään euromääräiseen laskutukseen heti eu-
ron käyttöönottopäivästä.

Suhdannevaihteluiden tasaaminen

Suhdannevaihtelut tapahtuvat tunnetusti eri ai-
koina EU:n jäsenvaltioissa. Tällaisten epäsym-
metristen häiriöiden ongelmallisuus rahaliiton
oloissa johtuu siitä, että niihin ei voida reagoida
yhteisellä rahapolitiikalla. Aikaisempina vuosi-
na Suomi reagoi suhdannetaantumiin devalvoi-
malla ja säätelemällä samanaikaisesti rahamark-
kinoiden kireyttä. Pääomanliikkeiden vapautta-
minen on poistanut rahamarkkinoiden kireyden
säätelyn keinovalikoimasta. Devalvaatio ei enää
ole tarkoituksenmukainen keino työllisyyden
turvaamiseksi. Viime vuosien lama koski ennen
kaikkea kotimarkkinoita, jotka kärsivät eniten
markan arvon vakauteen liittyvien epäilyjen ai-
heuttamista korkeista koroista. Rahan arvon us-
kottava vakaus johtaa alhaisiin korkoihin, jotka
mahdollistavat talouskasvun, joka on työllisyy-
den parantamisen edellytys. Valtioneuvosto esit-
tää perustellusti, että tuotantorakenteiden moni-
puolistuminen ja kansantalouden avautuminen
sekä yritysten vahvistunut kilpailukyky ja rahoi-
tusrakenne ovat omiaan vähentämään epäsym-
metristen häiriöiden vaikutuksia. Valtion vahva

rahoitusasema, työmarkkinaosapuolten valmius
sovittaa ansionkehitystä tuotannon kehitykseen
sekä yritysten vahvat taseet ovat parhaat pusku-
rit häiriöitä vastaan.

Valiokunta yhtyy tähän näkemykseen ja to-
teaa, että valtion taloudessa sekä työmarkkinoil-
la on saavutettu varsin tyydyttävä valmius euro-
alueeseen siirtymisen osalta. Työmarkkinaosa-
puolten saavuttama sopimus työllistämisen ku-
luja tasaavien rahastojen perustamisesta on roh-
kaiseva. Markkinataloudessa yritykset kantavat
itse vastuun omien puskureidensa kartuttamisesta.
Vastuuseen liittyy ymmärrys siitä, että valtio
ei enää menneiden vuosien tapaan voi talouden
häiriötilanteissa ottaa valuuttakurssia muutta-
malla erityistä vastuuta sellaisten yritysten toi-
minnan jatkuvuudesta, jotka hyvinä vuosina lai-
minlyövät kilpailukykyä ylläpitämisen tai ja-
kavat tuloksen omistajilleen huolehtimatta riit-
tävästi taseensa vahvistamisesta. Valiokunta to-
teaa myös, että Suomen työmarkkinajärjestelmä
on euroalueeseen valmistauduttaessa osoittanut
käyttökelpoisuutensa kilpailukykyyn ylläpitämi-
sessä ja kustannustason nousun sopeuttamisessa
ulkoihin rajoitteisiin.

Suomalaisessa keskustelussa Euroopan kes-
kuspankin noudattama korkopolitiikka on saa-
nut melko vähän huomiota osakseen. Pitkällä
aikavälillä yhteinen valuutta tulee tasaamaan
erot jäsenvaltioiden talouskasvussa. Euron käyt-
töönottamista seuraavina vuosina korkopolitiik-
ka voi kuitenkin osoittautua ongelmalliseksi.

Talouskasvu, inflaatio ja lyhyet korot valikoiduissa maissa 1997, % keskimäärin

	euro-11	D	F	E	IRL	I	NL	FIN
BKT kasvu	2,5	2,2	2,4	3,4	7,5	2,8 ¹	3,3	4,6
Inflaatio	1,4 ¹	1,5	1,3	1,9	1,2	1,9	1,9	1,2
3 kk korot	4,4	3,5	3,5	4,5	6,0	5,5	3,3	3,2

¹ I/97—I/98

Lähde: OECD, Euroopan komissio, ABN-Amro Bank, The Economist

Yhdentoista todennäköisen euromaan keski-
määräinen talouskasvu vuonna 1997 oli 2,5 pro-
senttia ja kasvun odotetaan voimistuvan tänä
vuonna. Inflaation taso oli 1,4 prosenttia, joka
jäänee myös vuoden 1998 tasoksi. Näiden luku-

jen perusteella on mahdollista, että Euroopan
keskuspankki vahvistaa lyhyiden korkojen oh-
jauskurssin lähelle euroalueen nykyistä keskitä-
soa. Euroalueen voisi jakaa karkeasti kahteen
ryhmään. Ydinryhmä, johon kuuluvat Saksa,

Itävalta, Ranska sekä Belgia ja Luxemburg, on toipumassa pitkään jatkuneesta hitaan talouskasvun kaudesta. Muun muassa EMUn valtiontaloutta koskevien kriteerien johdosta nämä valtiot noudattivat kuitenkin viime vuonna kireää finanssipolitiikkaa: valtion menoja leikattiin noin 1 prosentilla BKT:sta ja korkoja nostettiin noin 0,25 prosenttiyksiköllä. Koska nämä valtiot ovat lähellä julkisen sektorin alijäämää koskevan EMU-kriteerin ylärajaa, suuria mahdollisuuksia lisätä valtion menoja tai leikata veroja ei ole. Taloustieteen oppien mukaan korkoja tulisi laskea, jotta tuettaisiin orastavaa kasvua. Espanjan, Portugalin, Italian ja Irlannin muodostamalla reuna-alueella talouskasvu on ollut nopeaa. Näissäkin maissa julkisia menoja leikattiin ja veroja korotettiin viime vuonna, Italiassa julkistalouden alijäämä laski peräti 4 prosentilla BKT:sta. Reuna-alueen maissa koron nostaminen vaikuttaisi luonteelta. Tässä tilanteessa Euroopan keskuspankin koko euroalueen keskiarvon mukaan määräämä ohjauskorko saattaa sekä ydinalueen maissa että reuna-alueilla vahvistaa vallitsevaa suhdannetilannetta.

Alankomaiden ja Suomen osalta Euroopan keskuspankin euroalueen keskiarvon mukaan määräämän ohjauskoron vaikutus on jossain määrin epäselvä. Talouskasvun ennustetaan jatkuvan Suomessa ja Alankomaissa vahvana vuonna 1998, joskaan varsinaista ylikuumenemista ei odoteta. Suomen Pankki tarkisti 19.3.1998 huutokauppakoron 3,25 prosentista 3,40 prosenttiin hillitäkseen kasvusta johtuvia inflaatiopaineita.

Finanssipolitiikka

Kun rahapolitiikka siirtyi Euroopan keskuspankin yksinomaiseen toimivaltaan, talouden vakauden säilyttäminen edellyttää, että Suomella säilyy mahdollisuus suhdanteita tasoittavalle finanssipolitiikalle. Kansallisen finanssipolitiikan tarve korostuu Suomen kaltaisessa, epäsymmetrisille häiriöille alttiissa valtiossa.

Euroopan yhteisön perustamissopimuksen finanssipolitiikan yhteistä etua koskevat määräykset sekä jäsenvaltioiden hyväksymä kasvu- ja vakaussopimus rajoittavat käytännössä finanssipolitiikan liikkumavaraa. Suhdanteiden tasoitta-

minen valtiontalouden alijäämää kasvattamalla on vain rajallisesti mahdollista. Mahdollisuudet rakentaa suhdannepuskureita noususuhdanteiden aikana ovat niin ikään rajalliset. Hidas talouskasvu tällä vuosikymmenellä on pakottanut Suomen kuten muutkin EU:n jäsenvaltiot lykkäämään tulevaisuuteen lukuisia rakenneinvestointeja, jotka on kuitenkin joskus pakko toteuttaa. Lisäksi Euroopan unionin keskeiset poliittiset tavoitteet, kuten työllisyysaloite, Euroopan laajuiset verkostot, Pohjoinen ulottuvuus ja Väli-meren politiikka ovat merkittävältä osalta infrastruktuurihankkeita, jotka yksityisen sektorin rahoituksen lisäksi edellyttävät merkittäviä yhteiskunnan investointeja. Talousvaliokunta viittaa myös Agenda 2000 -asiakirjasta antamaansa lausuntoon (TaVL 20/1997 vp), jossa arvioidaan unionin laajentumisen mahdollisia vaikutuksia menokehukseen.

Valiokunta katsoo, että rahapolitiikan keskitäminen unionin tasolla päätettäväksi lisää tarvetta myös finanssipolitiikan yhteensovittamiseen. Euroalueen maiden muodostama Euro-X-neuvosto voi muodostua siksi elimeksi, jossa euroalueen jäsenvaltiot sovittavat yhteen talouspoliittiset päätöksensä. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen liittyvät, varsin vaativat lähentymisehdot kyettiin saavuttamaan ilman keskitettyä ohjausta. Unionissa hyväksytty läheisyys- eli toissijaisuusperiaate puoltaisi sellaista järjestelyä, jossa jäsenvaltiot finanssipoliittisen toimivaltansa nojalla valitsevat ne keinot, joilla saavutetaan yhteisesti sovitut tavoitteet.

Valmistautuminen talous- ja rahaliittoon

Suomen Pankin uusi rooli

Eduskunta hyväksyi 20.3.1998 uuden Suomen Pankkia koskevan lain, jossa säädetään keskuspankin asemasta talous- ja rahaliiton kolmannen vaiheen alettua.

Valtioneuvoston tiedonannossa todetaan perustellusti, että EKP:n ja Suomen Pankin kehittämisessä tulee kiinnittää erityistä huomiota avoimuuteen keinona edistää yhteisen rahapolitiikan hyväksyttävyyttä. Tiedonannossa koros-

tetaan erityisesti Suomen Pankin vuoropuhelua hallituksen sekä työmarkkinaosapuolten kanssa. Uudistettu talousneuvosto nähdään vuoropuhelun yhtenä mahdollisena foorumina. Valiokunta pitää hallituksen linjausta oikeana. Avoimuuden toteuttaminen edellyttää kuitenkin Suomen Pankin johtokunnalta sopeutumista uusiin toimintatapoihin.

Uuden Suomen Pankkia koskevan lain mukaan Suomen Pankin pääjohtaja ja muut johtokunnan jäsenet ovat velvollisia antamaan pankkivaltuustolle kertomuksia rahapolitiikan toteuttamisesta ja muusta pankin toiminnasta. Pankkivaltuusto antaa eduskunnalle kuten tähänkin asti vuosittain kertomuksen pankin toiminnasta ja hallinnosta sekä pankkivaltuuston käsittelemistä tärkeimmistä asioista. Pankkivaltuuston tehtäviin on lisätty mahdollisuus antaa eduskunnalle vuosittaisen kertomuksen lisäksi muulloinkin kertomuksia rahapolitiikan toteuttamisesta ja muusta pankin toiminnasta. Viimeksi mainittu mahdollisuus lisää merkittävästi eduskunnan mahdollisuuksia osallistua rahapolitiikkaan kannanmuodostukseen. Samoin Suomen Pankin velvollisuus raportoida asianomaiselle valiokunnalle turvataan. Pankin johtokunta tulee tosiasiallisesti velvolliseksi perustelemaan ja hakemaan hyväksyttävyyttä toiminnalleen rahapolitiikan toteutuksesta Suomessa vastaavana viranomaisena. Suomen Pankin riippumattomuus ei merkitse luopumista keskuspankin vastuunalaisuuden periaatteesta. Rahapolitiikan kansalaisten silmissä saama hyväksyntä tulee riippumaan Suomen Pankin johtokunnan ja pankkivaltuuston kyvystä perustella toimintansa.

Talous- ja rahaliiton järjestelmä perustuu keskuspankkijärjestelmän täydelliseen riippumattomuuteen yleisestä poliittisesta päätöksenteosta yhdistettynä perustamissopimuksen tasolla vahvistettuihin rahapolitiikan tavoitteisiin. Järjestely vaatii kuitenkin toimiakseen sen, että Euroopan keskuspankki ja kansalliset keskuspankit pystyvät perustelemaan noudattamansa rahapolitiikan uskottavasti ja hyväksyttävästi paitsi hallitusten ja työmarkkinajärjestöjen silmissä, myös rahamarkkinoiden toimijoille ja varsinkin kansalaismielipiteelle. Keskuspankkien toimintaympäristö on kehittynyt siten, että rahapolitiikan

nauttimaa luottamusta ei enää mitata perinteisin poliittisin menetelmin vaan tosiaikaisesti markkinoilla. Tämä merkitsee, että EKPJ:n ja Suomen Pankin on edettävä kabineteissa tapahtuvasta tiedottamisesta aktiiviseen vuoropuheluun mitä erilaisimmilla foorumeilla. Keskuspankkien johtohenkilöiden on kehitettävä valmius etsiä aktiivisesti tilaisuuksia keskusteluun kansalaisten ja markkinoiden vaikuttajien kanssa.

Siirtymäkauden järjestelyt

Talous- ja rahaliiton alkamista koskevan päätöksenteon yhteydessä Euroopan unionin neuvosto hyväksyy myös asiaan liittyvän yhteisön toissijaisen lainsäädännön. Neuvosto on jo vuonna 1997 hyväksynyt periaatteessa euron käyttöönottoa koskevien asetusten sisällön (vrt. U 68/1996 vp). Asetusten mukaan euromääräiset setelit ja metallirahat otetaan käyttöön euroalueella 1.1.2002. Euroilla korvattavat kansalliset rahayksiköt säilyvät laillisina maksuvälineinä enintään kuuden kuukauden pituisen siirtymäkauden aikana. Siirtymäkauden tarkka pituus jää kansallisesti päätettäväksi.

Valiokunta katsoo, että Suomessa siirtymäkauden pituudeksi tulee vahvistaa kuusi kuukautta. Tätä puoltavat sekä käytännön että periaatteelliset näkökohdat. Siirtymäkauden tulee olla niin pitkä, että kaikilla on kohtuullinen mahdollisuus vaihtaa markkamääräiset käteisrahansa euroon. Tavoitteena tulee olla, että kansalaiset voivat siirtyä markasta euroon ilman erityisiä toimenpiteitä. Vaikka Suomen Pankki lunastaa markkoja siirtymäkauden jälkeenkin, liian lyhyt siirtymäkausi voi aiheuttaa kansalaisille tarpeettomia vaikeuksia.

Siirtymäkauden aikana molemmat valuutat, euro ja markka, ovat laillisia maksuvälineitä. Tämä merkitsee sitä, että jokainen on velvollinen ottamaan vastaan euroja ja markkoja saatavan maksuna. Väärinkäsitysten välttämiseksi on todettava, että vastaavaa velvollisuutta ottaa vastaan muiden euroalueen valtioiden valuuttoja ei ole. Velvollisuus ottaa vastaan maksu kummasakin rahayksikössä ei merkitse, että olisi velvollinen antamaan vaihtorahaa samassa rahayksikössä. Saadun selvityksen perusteella valiokunta pitää todennäköisenä, että suurin osa liikkeellä

olevista markkamääräisistä seteleistä ja kolikoista poistuu vaihdannasta varsin nopeasti euroseteleiden käyttöönoton jälkeen.

Valiokunta katsoo, että kun siirtymäkauden aikana euro ja markka ovat laillisia maksuvälineitä, hintamerkintöjä koskevien säännösten ja määräysten on katsottava koskevan kummassakin rahayksikössä ilmoitettavaa hintaa. Ainakin kuuden kuukauden siirtymäkauden aikana tuotteiden ja palvelujen hinnat sekä yksikkö- ja vertailuhinnat tulee ilmoittaa sekä euroissa että markkoissa. Valiokunta toivoo lisäksi, että suosituksin ja sopimuksin voidaan toteuttaa mahdollisimman laajasti hintojen kaksoismerkintää jo ennen eurosetelien käyttöönottopäivää sekä myös kahden valuutan siirtymäkauden päättymisen jälkeen. Mahdollisimman pitkään jatkuva kaksoishinnoittelu helpottaa kansalaisten tottumista uuteen rahayksikköön.

Euron käyttöönottoasetuksiin sisältyvät säännökset euron ja kansallisen valuutan välisen muuntokurssin mukaan saatujen lukujen pyöristämisestä. Valtioneuvoston tiedonannossa huomautetaan, että käytännön syistä lainsäädännössä ja muissa määräyksissä olevia maksuja joudutaan joissakin tapauksissa muuttamaan, jotta vältetään desimaaleja sisältäviä ja epätasaisiain lukuihin päätyviä määriä. Muutokset on tarkoitettu toteuttaa sitä mukaa, kun säännöksiä muutakin joudutaan tarkistamaan. Valiokunta korostaa, että julkisten maksujen tarkistuksissa on syytä noudattaa pidättyväisyyttä sekä täydellistä neutraalisuutta pyöristysten toteutuksessa. Maksujen pienetkin tarkistukset ylöspäin voivat johtaa yhteenlaskettuna hintatason merkittävään korotukseen. Uuden rahayksikön onnistunut käyttöönotto edellyttää, että vältetään kaikkia toimenpiteitä, jotka voivat heikentää hintavakautta.

Talousvaliokunta on toistuvasti kiinnittänyt huomiota kysymykseen euron käyttöönoton vaikutuksista vaihtuvakorkoihin lainasopimuksiin. Huomattava osa nyt olemassa olevista lainasopimuksista on sidottu Suomen Pankin peruskorkoon tai Helibor-korkoon. Kun näiden korkojen määrittely lopetetaan, ja jos lainasopimuksessa ei ole ehtoa tämän tilanteen varalle, sopimussuhteessa syntyy aukkotilanne. Valiokunta kiirehtii

sellaisen lainsäädännön valmistelua, jolla varmistetaan kaikille sopimosapuolille tasapuolisella tavalla sellaisten lainasopimusten jatkumisen, joiden korkoperusteen noteeraus loppuu euroalueeseen siirtymisen myötä.

Talousvaliokunnan 5.6.1997 antamassa lausunnossa valtioneuvoston EMU-selonteosta (TaVL 5/1997 vp) esitetään arvioita euron käyttöön ottamisen aiheuttamista kustannuksista. Kustannukset jäävät ensisijaisesti yhteisöjen ja yritysten kannettaviksi ja siten viime kädessä yksityishenkilöiden maksettaviksi tuotteiden ja palvelujen maksuina. Vastaavasti rahaliitosta toivotut kustannus- ja tehokkuushyödyt vaikuttavat koko kansantaloudessa.

Koska markka ja euro ovat siirtymäkauden aikana yhtäläisesti laillisen maksuvälineen asemassa, kummarkaan käytöstä ei ole luvallista periä ylimääräisiä maksuja. Viranomaisen on syytä sopia suuria käteisvaramääriä käsittelevien yritysten ja laitosten kanssa käytännösäännöistä, joilla kahden rinnakkaisen valuutan käytön aiheuttamia ongelmia ja kustannuksia voidaan vähentää.

Yhteenveto

Edellä esitetyn perusteella talousvaliokunta katsoo, että nykyisessä tilanteessa taloudelliset perusteet puoltavat näkemystä, jonka mukaan Suomen edun mukaista on osallistua euroalueeseen sen toteutuessa vuoden 1999 alussa.

Rahaliittoon ja euroalueeseen liittyvistä käytännön ongelmista ja epävarmuustekijöistä huolimatta ei voida esittää taloudellisia etuja, jotka olisivat saatavissa jättäytymällä euroalueen ulkopuolelle. Suomen tulisi rahaliiton ulkopuolellakin harjoittaa samantapaista politiikkaa kuin mihin se osallistuisi euroalueen jäsenenä, joskin euroalueen ulkopuolella pysyvän valuutan uskottavuus edellyttäisi erityistä finanssipoliittista tiukkuutta. Rahaliiton ulkopuolella Suomi olisi kuitenkin alttiimpi spekulatiivisille hyökkäyksille rahan arvoa vastaan. Rahaliiton ulkopuolisen Suomen markan vakauteen liittyvät epäilykset johtaisivat todennäköisesti korkeamman korkotason kautta pysyvästi pienempään talouskasvuun ja heikompaan työllisyyteen kuin rahaliiton sisällä.

Lausunto

Edellä esitetyn perusteella talousvaliokunta kunnioittavasti esittää,

että suuri valiokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 26 päivänä maaliskuuta 1998

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Tuulikki Hämäläinen /sd
vpj. Seppo Kääriäinen /kesk
jäs. Arto Bryggare /sd
Mari Kiviniemi /kesk
Paula Kokkonen /kok
Martti Korhonen /vas
Riitta Korhonen /kok
Pekka Kuosmanen /kok

Leena Luhtanen /sd
Rauha-Maria Mertjärvi /vihr (osittain)
Erkki Partanen /sd
Vuokko Rehn /kesk
Ola Rosendahl /r
Juhani Sjöblom /kok
Sakari Smeds /skl
Janne Viitamies /sd.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Pidämme valitettavana, että hallituksen EMU-tiedonanto on rakennettu pitkälti vain myönteisten näkökohtien ja odotusten varaan. Tiedonannossa ei esitetä tarvittavia toimenpiteitä valmistauduttaessa talous- ja rahaliiton jäsenyyteen, eikä myöskään esitetä Suomen toimintastrategiaa talous- ja rahaliiton jäsenenä. Lisäksi tiedonannossa aliarvioidaan epäsymmetristen häiriöiden mahdollisuutta.

Hallituksen EMU-tiedonanto käsittelee talous- ja rahaliittoa yksipuolisesti vain taloudellisena kysymyksenä. Tiedonannossa ei riittävällä tavalla vastata eduskunnan selonteon yhteydessä yksimielisesti esittämiin kysymyksiin siitä, millaiset EMU-jäsenyyden paineet olisivat esimerkiksi hyvinvointivaltion, työmarkkinoiden tai aluekehityksen kannalta.

Euroopan talous- ja rahaliitossa on kyse kuitenkin myös poliittisesta valinnasta, joka vaikuttaa merkittävästi Euroopan tulevaisuuden rakentumiseen. Hallituksen olisikin tullut huolellisesti pohtia ja esittää, mitä EMU-jäsenyyden toteutuminen tarkoittaisi liittovaltiokehityksen kannalta ja onko tällä mahdollisella kehitysuunnalla kansalaisten tuki takanaan.

Tuoreen eurobarometri-kyselyn mukaan suomalaiset suhtautuvat EU-maiden kansalaisista kaikkein kielteisimmin EMUun. Selvityksen mukaan 62 prosenttia suomalaisista vastustaa Suomen EMU-jäsenyyttä. Eurobarometrin — niin kuin aikaisempienkin mielipidemittausten — tulokset osoittavat, että hallitus ei ole onnistunut vakuuttamaan EMU-hankkeestaan kansalaisia. Hallituksen EMU-linjaa varjostaa ”uskottavuusvaje”, jota korostaa se, ettei Suomen EMU-jäsenyydestä olla järjestämässä neuvoa-antavaa kansanäänestystä.

Eurobarometrin mukaan Suomen ohella EMU-vastaisimmat maat ovat Suomen tärkeimpiä kauppakumppaneita: Ruotsi, Tanska ja Iso-Britannia. Edellä mainituissa maissa talouden rakenne, talouden suhdanne- ja häiriöhistoria sekä talouden rakenteiden joustotraditio ovat lä-

hinnä Suomen kaltaisia ja maamme soveltuisi parhaiten samaan valuutta-alueeseen juuri näiden maiden kanssa. Nämä maat eivät kuitenkaan ole liittymässä talous- ja rahaliittoon ensimmäisten joukossa. Valuutta-alueesta onkin muodostumassa Suomen intressien kanssa huonosti yhteensopiva ja ei-optimaalinen. Muodostumassa olevassa valuutta-alueessa mahdolliset häiriötilat iskisivät vakavalla tavalla talouteemme.

Suomi ei ole nykyisessä kunnossaan valmis EMU-jäseneksi. Me elämme viidettä — kuudetta nopean talouskasvun vuotta, mutta silti Suomi on edelleen suurtyöttömyyden, kasvavan valtionvelan ja raskaan ansiotuloverotuksen vaivaama maa. Suomessa tarvittaisiin nopeasti rakenteellisia uudistuksia työelämässä, verotuksessa, sosiaaliturvassa ja yrittäjyyden edellytysten vahvistamisessa. Matemaattisten leikkausten sijaan onkin toteutettava radikaaleja uudistuksia, joilla työllistämisen, työllistymisen ja yrittäjyyden esteitä raivataan. Pientä ja keskisuurta yrittäjyyttä rasittavaa byrokratiaa on vähennettävä, välillisiä kustannuksia alennettava ja palveluyritysten arvonlisäverotasoa laskettava.

Euroopan talous- ja rahaliiton vaarana on vahvojen alueiden vahvistuminen ja heikkojen alueiden heikentyminen. Kun monet muut EMUun tähyävät maat ovat vahvistaneet heikompien alueidensa kestäkykyä, on Suomen hallitus toiminut päinvastoin. Tällaisessa tilanteessa EMU uhkaa entisestään kiihdyttää keskittymistä ja muuttoliikettä. Alueellista eriarvoistumista uhkaaviin paineisiin tarvitsisimme välttämättä vahvaa toimintapolitiikkaa, jolla keskittymiskehitystä pystyttäisiin tehokkaasti torjumaan. Valitettavasti tällaista toimintapolitiikkaa ei tiedonannossa hahmoteta.

Ehdotus

Edellä esitetyillä perusteilla katsomme,

että Suomen edun mukaista ei ole osallistua euroalueeseen sen toteutuessa vuoden 1999 alussa.

Helsingissä 26 päivänä maaliskuuta 1998

Seppo Kääriäinen /kesk
Mari Kiviniemi /kesk
Sakari Smeds /skl

